

Simma eller försvinna...

Allt som oftast läser man om hur simkunnigheten i Sverige blir allt sämre. Bilden förstärks av rubriker i massmedia, att en drunkningsolycka hade sin grund i bristande simkunnighet, ibland också i en invandrarbakgrund. I denna artikel prövar jag bilden om en allt sämre simkunnighet är sann, vad simkunnighet är och jag ställer också frågan på sin spets; är det överhuvudtaget möjligt att nå så långt att hela befolkningen kan simma. Finns det en väg mot en "nollvision" även här, likt den riksdagen har "fastställt" för trafikdöden, eller skulle det också bara bli en utopi?

EVA KRAEPELIEN-STRID
IDROTTHÖGSKOLAN,
INSTITUTIONEN FÖR
IDROTT- OCH
HÄLSOVETENSKAP

Bakgrund

Jag har erfarenhet som idrottslärare i den obligatoriska skolan i 15 år och 15 år som högskoleadjunkt vid Idrotts-högskolan i Stockholm inom området Idrott och friluftsliv. Det har fått mig att bli intresserad av om det är den allmänna skolans gällande styrdokument, Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94), som leder till en önskad simkunnighet hos skoleleverna eller om det finns andra påverkande faktorer?

Idag kan det skönjas både en tillbakagång i simkunnighet bland befolkningen och att drunkningsolyckorna per år inte längre minskar, ev. ökar de något istället. Det påstås också att allt fler kommuner, och därmed också skolorna, skär ner på simundervisningen. Hänger förändringarna i simkunnighet och drunkningsolyckorna ihop med nedskärningarna av skolans idrottsundervisning eller finns andra förklaringar? Intressant kan också vara att studera om simundervisningen har ökat eller minskat i betydelse över tiden, jämfört med tidigare läroplaner. Om så är fallet, varför har en sådan förskjutning i texterna skett? Kan detta i så fall ha påverkat simkunnigheten och kommunernas satsningen på simundervisning i skolorna och därmed också simkunnigheten i en jämförelse av tidigare läroplaner med den nuvarande.

Möjligheten att få svar på några av mina funderingar yppade sig i anslutning till den flervetenskapliga forsk-

ningsstudien Skola - Idrott - Hälsa, SIH-projektet 2001, där jag fick möjligheten att formulera några frågeställningar i de formulär som användes som enkätunderlag. Med dessa enkätsultat samt studier av litteratur inom området är jag nu i slutfasen av ett uppsatsarbete på D-nivån när denna artikel skrivs.

Hur började det?

"Ehnuvar, som har något slags gemenskap med vatten i större kvantitet än i ett handfat, bör kunna simma – det har blivit påyrkat tillräckligt ofta för att icke behöfva bevisas här." (Carl Smith i kap. "Simning", Illustrerad Idrottsbok, 1887.)

Idag är simkunnighet för de flesta i vårt samhälle något så självklart att vi knappast reflekterar över det. Större delen av Sveriges vuxna befolkning är simkunnig och antalet drunkningsolyckor har sjunkit drastiskt från förra sekelskiftets början till dagens datum. Kring sekelskiftet 1900 drunknade i Sverige, då med en befolkning på ungefär fem miljoner, ca. 1100 personer per år. Vid nästa sekelskifte hade drunkningsolyckorna sjunkit till ca 150 personer per år, fastän befolkningen ökat till nära nio miljoner. Pådrivande i denna positiva utvecklingen har nog främst varit den simundervisningen som bedrivits i simskoleverksamheten samt i skolorna. Men hur började det? Svenska Livräddningssällskapet

Simskolans verksamhet har kraftigt minskat antalet drunkningar under hela 1900-talet. Finns det risk att trenden nu vänder med den nya läroplan?
Foto: Pressens Bild

(SLS) bildades den 28 november 1898. En viktig handling som sällskapet kunde hänvisa till i sitt upprop var en redovisning av drunkningsdöden i Sverige mellan åren 1881 – 1895. Av fjorton redovisade orsaker till våldsam död omfattade drunkningsdöden drygt 50 % och innebar att ca 1100 personer i genomsnitt per år under perioden hade avlidit genom drunkning. Könsfördelningen var mycket ojämn, männen representerade ca 87% mot kvinnornas 13%. Ser man till åldersfördelningen utgjorde barnen (de som var 10 år eller yngre) drygt 22 % av de drunknade totalt. Ytterligare en undersökning, som påverkade sällskapets arbete och verksamhet inledningsvis, var resultatet av den statistiska undersökning som genomfördes bland Sveriges skolungdomar 1899. Undersökningen omfattade ca 372 000 elever, med jämn könsfördelning, fördelade över hela landet. Den övervägande delen elever (93%), härrörde från folk- och småskolan och

resultat visade att endast 9 % av dessa var simkunniga. Såg man dessutom till hur bostadsorten, i stad eller på landsbygd, påverkade simkunnigheten, blev läget än allvarligare. På landsbygden var den redovisade simkunnigheten betydligt lägre än i städerna och dessutom utgjorde landsbygdens elever hela två tredjedelar av undersökningens antal.

Simkunnig eller ej - hur vet vi det?

I ovanstående text ryms ett problem som jag uppmärksammat och som är genomgående i debatten om simkunnighet, nämligen själva definitionen på att vara simkunnig. Det finns idag ingen nationellt fastställd definition vad det innebär att kunna simma. För att kunna uppfylla kursplanernas mål måste därför skolan själv definiera vad simkunnigheten består av. Det visar sig att den absolut övervägande delen (ca 65%) av skolornas huvudmän (Se Skolverkets rapport 2004-06-10 om

tillsyn av simkunnighet m.m. i skolår 5 under 2003) definierar simkunnighet som den SLS anger: *Simkunnig är den som kan falla i på djupt vatten, få huvudet under och efter att åter tagit sig upp till ytan kan simma 200 m i en följd, varav 50 m på rygg.* Ytterligare ca 25% av huvudmännen anger varianter på denna simkunnighet men med kortare sträckor som krav, allt från 25 -150 meter. Några huvudmän uppger att med simkunnighet menas tryggheten eller säkerheten i vattnet, i kombination med kunskap om ett eller flera simsätt samt förmågan att hantera nödsituationer. 6% av huvudmännen uppger att de inte har någon definition av simkunnighet. Ovanstående stämmer i stort överens med tolkningen av SIH-projektets enkätsvar, dvs. huvuddelen av de tillfrågade lärarna som anger att de har en definition på simkunnighet, använder SLS:s krav; några med vissa modifieringar.

Simkunnigheten i läroplanerna

Jag har också inom ramen för min uppsats studerat om och hur kraven på simkunnighet är beskrivna i olika undervisningsplaner för den svenska obligatoriska skolan från 1920-talet och till dagens datum. Jag försöker i granskningen avgöra om aktiviteten simning har minskat eller ökat i betydelse. Med betydelse i detta sammanhang menar jag både om en textutformning i planerna avspeglar ämnets vikt, men också hur antalet undervisningstimmar i ämnet förhåller sig till det totala under ett år. Det är värt att påpeka att gymnastikämnets benämning, vari simning ingår, under den studerade tiden har ändrats flera gånger, från "Gymnastik med lek och idrott" till "Gymnastik", därefter till "Idrott" för att idag benämnas "Idrott och hälsa". I fortsättningen använder jag begreppet "idrottsämnet" som en sammanfattande ämnesbenämning.

Utan att gå in i detalj på mina slutsatser, kan jag konstatera att idrottsämnet över åren fram till Lpo 94 disponerade i princip tre lektioner i veckan av det disponibla antalet veckotimmar, men från Lpo 94 kan man lite drastiskt säga att ämnet endast disponerar ca två lektioner i veckan sett över alla stadier. Inte i någon undervisningsplan definieras begreppet simkunnighet, varken genom några precisa simlängder eller andra mätbara prestationer som definierar begreppet. En fråga man måste ställa sig i sammanhanget blir hur SLS definition på simkunnighet har kunnat bli så totalt dominerande bland skolornas huvudmän resp. lärare, när den inte i något läroplanssammanhang anges som norm.

Simmar vi efter avslutad skolgång?

Det vi en gång lärt oss i motoriskt avseende t.ex. förmågan att cykla eller simma kan vi även behärska efter flera år t.o.m. i decennier utan träning. Av avgörande betydelse blir då att barn och ungdomar tidigt och för livet lär sig att behärska simkonsten, inklusive livräddande åtgärder knutet till drunkningstillbud. Hur ser då simkunnigheten ut bland våra skolelever? Jag börjar först med att redovisa hur målen för simundervisningen i Lpo 94 (med tillägg från 2000) anges:

Mål som eleven skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret

Eleven skall

-kunna simma och hantera nödsituationer vid vatten

Mål som eleven skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall(Inga mål anges direkt för simning.)

-ha kunskaper i livräddande första hjälp,

En frågeställning som ställdes till lärarna i SIH-projektet var hur viktigt de ansåg att målet nåddes att lära eleverna simma. Ca 90% av lärarna för skolår 3 och 6 angav att de ansåg det var mycket viktigt att uppnå målen, medan för lärarna för skolår 9 endast ca 65 % tyckte så. Min tolkning av svaren är att i kursplanen skall simmålet nås redan i skolår 5 och att lärarna i skolår 9 därmed inte har samma krav på sig att bibehålla simkunskapen hos eleverna. Dessutom är målet om att ha kunskaper i livräddande första hjälp i skolår 9 inte specifikt knutet till simundervisningen.

En annan frågeställning som ställdes till lärarna var hur de uppskattade sina elevers förmåga att kunna simma 200 meter. Lärarna i skolår 9 uppgav att 97% av eleverna klarade detta, men när motsvarande fråga ställdes till eleverna uppgav bara drygt 80% av dem att de kunde simma 200 meter. En rimlig tolkning är att lärarna överskattade eleverna och slutsatsen är att eleverna känner sin förmåga bättre än lärarna. Ett tecken på detta skulle kunna vara svaren på den frågeställning som eleverna fick om hur ofta de ägnade sig åt aktiviteten simning under skoltiden under ett år. Här uppgav knappt 20% att de aldrig gjorde detta, drygt 50% att de gjorde det 1-2 gånger/år samt knappt 25% att de ägnade sig åt simning ibland. Känner eleverna sig bättre själva än lärarna, som bara har uppskattat deras förmåga? Som en jämförelse kan nämnas Skolverkets rapport som visar att ca 95% av eleverna i skolår 5 är simkunniga.

Några egna reflektioner

Även om min uppsats inte är klar ännu, har arbetet gjort att jag redan nu har några reflektioner kring ämnet simkunnighet och simundervisning. Jag kommer att försöka utveckla dem vidare inom ramen för uppsatsarbetet.

-Vad är en godtagbar simkunnighet hos en befolkning?

Med frågeställningen menar jag att det är rimligt för ett samhälle, som satsar på en viss förmåga hos befolkningen, att också kunna ha en uppfattning om förmågan

är uppnådd eller inte. Därför bör man också kunna beskriva vad som är en nöjaktig/realistisk nivå att uppnå och utifrån denna sedan vidta riktade åtgärder om förmågan förändras.

-Är en "noll-vision" kring drunkningsdöden ett möjligt och realistiskt mål?

-Varför har inte styrdokumentet tydligare krav rörande elevernas simkunnighet?

Är det rimligt att skolan själv skall sätta egna normer, som dessutom varierar utifrån lokala perspektiv, för ett område som är av så väsentlig betydelse för barnens framtid.

-Är det rimligt att en måluppfyllelse i skolår 5 på ca 95%, kan förutsättas kvarstå efter skolår 9?

Litteratur

1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor,

Undervisningsplaner för rikets folkskolor/enhetsskolor (U55) 1955,

1962 års läroplan (Lgr 62),

1969 års läroplan (Lgr 69),

1980 års läroplan (Lgr 80)

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna (Lpo 94).

SLS 100 år, Svenska Livräddningssällskapet 1998

Tillsyn av simkunnighet och förmåga att hantera nödsituationer vid vatten. Skolverkets rapport 2004-06-10